

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Oikeusprosessien viivästyminen ja siitä aiheutuvat ongelmat - case Helsingin käräjäoikeus

---

Huima, Olga

2011 Laurea Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Oikeusprosessien viivästyminen ja siitä aiheutuvat ongelmat - case Helsingin käräjäoikeus

Huima Olga
Liiketalouden koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2011

Huima Olga

Oikeusprosessien viivästyminen ja siitä aiheutuvat ongelmat - case Helsingin käräjäoikeus

Vuosi 2011 Sivumäärä 36

Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asian viivytyksettömään käsittelyyn tuomioistuimissa ja hallinnossa saatettiin vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa voimaan hallitusmuodossa turvattuina perusoikeuksina. Nykyisin jokaisella on perustuslain 21 §:n mukaan oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa.

Yhdistyneiden kansakuntien kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 14 artiklan mukaan jokaisella on tutkittaessa rikossyytettä häntä vastaan oikeus saada asiansa käsiteltyksi ilman kohtuutonta viivytystä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä.

Oikeusprosessin keston ongelmat ovat puhuttaneet Suomessa paljon ja niitä on pyritty yksilöimään ja löytämään ongelma-kohtiin ratkaisuja monien tahojen toimesta. Oikeusministeriö, oikeushallinto ja muut alan viranomaiset ovat pyrkineet toiminnassaan oikeusturvan kehittämiseen niin, että se vastaisi perustuslain ja ihmisoikeussopimusten vaatimuksia. Perustuslakivaliokunnan mukaan epäkohtien poistamiseksi tarvitaan jatkossa myös osin lainsäädäntö- tai budjettivallan käyttöä.

Oikeudenkäyntien viivästyminen aiheuttaa monia seurauksia, joita ovat niin asianosaisten oikeusturvan vaarantuminen kuin valtiolle mahdollisesti aiheutuva taloudellinen menetys. Julkisuudessa on ollut puhetta jopa tuomioistuinten aseman heikentymisestä ja niitä kohtaan syntyneestä epäluottamuksesta.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on perehtyä oikeusprosessiin kokonaisuutena, selvittää mahdollisia ongelma-kohtia ja löytää niihin parannusehdotuksia. Case organisaationa on Suomen suurin alioikeus - Helsingin käräjäoikeus. Opinnäytetyö on tehty pääosin toimintatutkimuksen muodossa jonka tavoitteena on ollut löytää konkreettisia ehdotuksia vallitseviin toimintatapoihin.

Suomessa seurataan tarkasti asioiden käsittelyaikoja ja niistä kerätään tilastotietoja. Helsingin käräjäoikeus on kapasiteetiltaan ja juttumäärältään maan suurin alioikeus ja tietyssä erityisasemassa. Asioiden käsittely Helsingin käräjäoikeudessa kestää keskimäärin pidempään kuin muissa Suomen alioikeuksissa. Tähän on monia syitä, joita on pyritty selvittämään tässä opinnäytetyössä. Parannusehdotukset on tehty näiden tietojen perusteella ja suunnattu ennen kaikkea Helsingin käräjäoikeuden käyttöön.

Asiasanat oikeusprosessi, käsittelyaika, Helsingin käräjäoikeus

Huima Olga

Litigation delays and the problems associated with them - case District Court of Helsinki

Year	2011	Pages	36
------	------	-------	----

The right to a fair trial and to a process without undue delay in court and administration were instituted in the reform of the Fundamental Rights in 1995 as fundamental rights. Today, according to the 21 § of the Constitution everyone has the right to access appropriately and without undue delay in competent court or other authority.

According to the Article 14 of the United Nations Covenant on Civil and Political Rights, everyone has the right, in any criminal charge against him, to be tried without undue delay. ECHR Article 6, paragraph 1, states that everyone has the right within a reasonable time to a fair and public hearing by independent and impartial tribunal, where the decision about his rights and obligations is being made or in criminal prosecution against him.

There has been a lot of discussion about the duration of the legal process in Finland and many authorities have attempted to identify and find solutions to problem areas. The Ministry of Justice, the administration of justice and other relevant authorities have sought to develop the legal process, so that it would be constitutional and conform to human rights standards. Constitutional Committee has stated that in the future, the legislative and budgetary power has to be taken in to the consideration when thinking about problem areas affecting the duration of the legal process.

Litigation delay is causing a number of consequences, those being legal threat to the parties and possibly resulting economic loss to the State. There has been public opinion that these problems cause status of deterioration of the courts and breed mistrust.

This thesis aims to familiarize itself with the judicial process as a whole, to identify potential problems and to find recommendations for improvements. Case organization is the largest Finnish District Court - District Court of Helsinki. This thesis has been carried out mainly in the form of action research with the aim has been to find concrete proposals to the prevailing practice.

In Finland the judicial process times are closely monitored and statistics are collected. Helsinki District Court has the biggest capacity and the amount of the legal cases is the largest in the country, there fore it has a special status. The duration of legal matters in the Helsinki District Court takes on average longer than in other local courts in Finland. There are many reasons for this and these have been sought to be explained in this thesis. Proposals for improvements have been made on the basis of the findings and aimed, above all, the Helsinki District Court jurisdiction.

Keywords criminal proceedings, duration of the legal process, District Court of Helsinki

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Case-organisaation esittely	8
	2.1 Helsingin käräjäoikeuden toiminta-ajatus	8
	2.2 Helsingin käräjäoikeus julkishallinnon organisaationa.....	8
	2.3 Käräjäoikeuden henkilöstö ja sen toimenkuvat.....	8
	2.4 Helsingin käräjäoikeuden toimintaympäristö	10
3	Asioiden käsittelyn tehostaminen - nykytilanne Helsingin käräjäoikeudessa	11
	3.1 Työn jakautuminen	12
	3.2 Taustaa.....	13
4	Rikosprosessi	14
	4.1 Rikosprosessin päävaiheet	14
	4.2 Rikosprosessin tehtävät ja tavoitteet	14
	4.3 Rikosasian vireilletulo	15
	4.4 Rikosasian valmistelu käräjäoikeudessa.....	16
	4.5 Rikosasian pääkäsittely.....	17
	4.6 Rikosasian muutoksenhakuvaihe.....	17
	4.7 Eri käsittelyvaiheissa esiintyvät ongelmakohdat	18
5	CEPEJ:n puiteohjelma ja sen lähtökohdat	18
	5.1 Kyky arvioida oikeusprosessin kokonaiskestoja	19
	5.2 Vakiintuneet standardit käsittelyjen kestoille	21
	5.3 Oikeusjuttujen riittävän yksityiskohtainen luokittelujärjestelmä	23
	5.4 Kyky seurata oikeusprosessien kulkua	24
	5.5 Keino selvittää viivytysten syitä ja lieventää niiden seurauksia	25
	5.6 Nykyaikaisen teknologian käyttäminen ajanhallinnan apuvälineenä oikeuslaitoksessa	28
6	Johtopäätökset ja analysointi	29
	6.1 Kokonaisvaltainen ajanhallinta ja sen tehostaminen	29
	6.2 Käsittelyvaiheiden suunnittelu ja ennakointi	30
	6.3 Oikeusprosessin kulun seuraaminen	31
	6.4 Viivytysten syiden selvittäminen ja niiden seurausten lievittäminen.....	32
7	Lopuksi	33
	Taulukot	35

Lyhenneluettelo

A	asetus
CEPEJ	European Commission for the Efficiency of Justice (Euroopan neuvoston oikeuslaitosten toimivuutta tarkasteleva pysyvä komitea)
EOA	eduskunnan oikeusasiamies
ETL	esitutkintalaki (449/1987)
HE	hallituksen esitys
HO	hovioikeus
HyvitysL	laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (362/2009)
JulkAasetus	viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta (1030/1999), nk. julkisuusasetus
JulkLlaki	viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999), nk. julkisuuslaki
KKO	korkein oikeus
KO	käräjäoikeus
LaV	lakivaliokunta
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
PeV	perustuslakivaliokunta
PeVL	perustuslakivaliokunnan lausunto
PeVM	perustuslakivaliokunnan mietintö
PKL	pakkokeinolaki (450/1987)
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
RikVahL	rikosvahinkolaki (1204/2005)
RL	rikoslaki (39/1889)
RML	laki rangaistusmääräysmenettelystä (692/1993)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
RTP	rikostietopalvelu
SyyttäjäL	laki yleisistä syyttäjistä (199/1997)

1 Johdanto

Opinnäytetyön aiheen taustalla on oma työkokemukseni rikososaston kärjäsihteerinä Suomen suurimmassa alioikeudessa eli Helsingin kärjäoikeudessa. Oikeusasiat tulee käsitellä lain nojalla kohtuullisessa ajassa. Käsitettä ”kohtuullinen aika” ei ole tarkemmin määritelty ja se vaihtelee suuresti riippuen tuomioistuimesta ja jopa tuomioistuimen sisällä käsittelyajat ovat verrattain erilaisia. Suomi on saanut pohjoismaista eniten tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta oikeuskäsittelyiden käsittelyaikojen kohtuuttomien viivytysten vuoksi. Tuomiot ovat tuoneet negatiivista julkisuutta Suomelle, aiheuttaneet valtiolle taloudellista vahinkoa tuomittujen vahingonkorvausten vuoksi ja heikentäneet kansalaisten uskoa Suomen tuomioistuinlaitokseen.

Useat asiantuntijatahot kuten oikeusministeriö ovat tutkineet syitä käsittelyaikojen viivästyksiin ja pyrkineet löytämään keinoja tuomioistuinten toiminnan tehostamiseen. Syyt pitkille käsittelyajoille ovat erilaisia ja esimerkkeinä mainittakoon rajalliset resurssit, suuret juttumäärät ja asiakaskunnan kansainvälisyys.

Tässä opinnäytetyössä on tutkittu käsittelyaikojen viivästyksiin johtavia syitä ennen kaikkea Helsingin kärjäoikeuden näkökulmasta. On kansallisessa tiedossa, että Helsingin kärjäoikeuden käsittelyajat ovat muita Suomen kärjäoikeuksia pidempiä. Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia syitä tälle ja etsiä niiden pohjalta parannusehdotuksia. Opinnäytetyö on tehty sisäisen tarkkailijan näkökulmasta ja aineistona on käytetty niin asiantuntijajulkaisuja, oikeuskirjallisuutta kuin asiantuntijan haastattelua.

Lähtökohtana Helsingin kärjäoikeuden ongelmakohtien kartoittamiselle käsittelyaikojen viivästyminen osalta, on käytetty CEPEJ:n laatimaa tarkistuslistaa. Kyseinen 6 arviointiperustetta sisältävä tarkistuslista, on käännetty vuoden 2010 helmikuussa oikeusministeriön toimesta suomeksi ja sen tarkoituksena on toimia työvälineenä niin tuomioistuimissa kuin niiden sidoryhmissä. Tarkistuslistan tarkoituksena on mahdollistaa tiedon kerääminen ja sen analysointi oikeusprosessien keston lyhentämiseksi.

2 Case-organisaation esittely

2.1 Helsingin käräjäoikeuden toiminta-ajatus

Oikeusministeriön hallinnonalan perustehtäviin kuuluu oikeusjärjestyksen ja oikeusturvan ylläpito sekä kansalaisten perusoikeuksista ja kansanvallan perusrakenteista huolehtiminen. Käräjäoikeuden toiminta-ajatuksena on tuottaa oikeusturvaa yksityiselle kansalaisille ja yhteisölle varmasti, nopeasti ja kohtuullisin kustannuksin. Nämä tavoitteet arvioidaan lähtökohtaisesti asiakasnäkökulmasta. Käräjäoikeuden asiakkaina pidetään niin oikeusprosessin asianosaisia kuten asianomistajaa, kantajaa ja vastaajaa kuin myös ulkopuolisiin sidosryhmiin kuuluvia toimijoita kuten yksityisiä asianajajia, oikeusaputoimistojen julkisia asiamiehiä ja kihlakunnan syyttäjiä. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.12)

Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää käräjäoikeudelta organisaationa joutuisaa ja varmaa lainkäyttötoimintaa, jonka tukena on osaamisen kehittäminen sekä ammattitaitoisien johtamisen ja työyhteisön kehittäminen kaikilla osa-alueilla.

2.2 Helsingin käräjäoikeus julkishallinnon organisaationa

Helsingin käräjäoikeus tuottaa oikeusturvaa yli 580 000 helsinkiläisille ja tuhansille yrityksille ja muille yhteisöille. Helsingin käräjäoikeus on vuoden 2010 alusta yksi Suomen 27 käräjäoikeudesta. Vuonna 2010 voimaan tulleen käräjäoikeusorganisaatiouudistuksen jälkeen käräjäoikeuksien määrä on vähentynyt yli 50:stä 27:ään. Helsingin käräjäoikeus on kaikilla tunnusluvuilla mitattuna Suomen suurin alioikeus. Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään riita- ja rikosasioita, hakemusasioita, turvaamistoimia, pakkokeinoasioita ja lähestymiskieltoasioita. Myös velkajärjestely- ja yrityssaneerausasiat sekä riita-asioiden tuomioistuinsoveltelu, avioliittoon vihkiminen ja parisuhteen rekisteröiminen kuuluvat käräjäoikeudelle. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.12)

2.3 Käräjäoikeuden henkilöstö ja sen toimenkuvat

Helsingin käräjäoikeuden henkilöstö koostuu *tuomareista, käräjäviskaaleista, notaareista, kansliahenkilökunnasta ja haastemiestä*. Viraston päällikkönä toimii laamanni. Laamannin tehtäviin kuuluu vastata siitä, että käräjäoikeus toteuttaa toiminta-ajatuksensa mukaiset tehtävät. Käräjäoikeus on päällikkövirasto, jossa laamanni päättää suuren osan hallintoasioista yksin hallintojohtajan tai muun virkamiehen valmistelusta. Hallintojohtajalle, joka on yksi käräjäoikeuden vakinaisista tuomareista, ja muille hallinnon virkamiehille on delegoitu osa hallintoasioista. Käräjäoikeudessa toimii johtoryhmä, johon kuuluu laamanni, hallintojohtaja

ja lainkäyttöosastojen osastonjohtajat. Johtoryhmä on neuvoa antava elin, jonka tehtäviin kuuluvat muun ohella kärjäoikeuden toiminnan pitkän aikavälin suunnittelu sekä viraston yleiset toimintalinjat. (Helsingin kärjäoikeuden vuosikertomus 2009, s.18)

Laamannin ja kärjätuomarit nimittää tasavallan presidentti. Nimitykset valmistellaan tuomarivalintalautakunnassa. Kärjätuomarit ratkaisevat lähinnä riita- ja rikosasioita sekä riitaisia hakemusasioita. Osa tuomareista toimii myös sovittelumenettelyssä tuomioistuinsovittelijoina. Hakemusasioista ja summaarisista asioista suuri osa on delegoitu muiden henkilöstöryhmien ratkaistavaksi. (Helsingin kärjäoikeus vuosikertomus 2009, s.18)

Kärjäviskaalit ovat kahden vuoden määräaikaisia virkamiehiä. He ovat tuomioistuinharjoittelun jälkeen toimineet tuomioistuinlaitoksen eri tehtävissä ja tähtäävät tuomarin uralle. Kärjäviskaali on toimivaltainen kaikissa niissä asioissa, joita laamanni voi määrätä notaarin suorittamaan. Kärjäviskaalit ratkaisevat vähäisempiä riita-, rikos- ja hakemusasioita sekä toimivat jäsenenä kärjäoikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa. (Helsingin kärjäoikeus vuosikertomus 2009, s.19)

Notaari on tuomioistuinharjoittelija. Hän on suorittanut oikeustieteellisen loppututkinnon. Vuoden tuomioistuinharjoittelun jälkeen notaari saa varatuomarin arvon. Notaarit kiertävät kärjäoikeuden eri osastoilla eri tehtävissä ja ratkaisevat asioita kansliassa sekä toimivat puheenjohtajina riita-, rikos- ja hakemusasioissa. (Helsingin kärjäoikeus vuosikertomus 2009, s.19)

Kansliahenkilökunnan toimenkuvat kärjäoikeudessa vaihtelevat suuresti. Asiakaspalvelussa ja hallinto-osastolla työ on lähinnä toimistosihteerin työtä. Lainkäyttöosastoilla työskentelevät kärjäsihteerit toimivat vaativissa toimistotehtävissä, joihin kuuluu monien asioiden valmistelu- ja kirjaustehtävät sekä pöytäkirjan pitäminen rikos- tai riitaistunnoissa.

Haastemiesten tehtävänä on tiedoksiantojen toimittaminen sekä istuntoihin liittyvät kanslia- ja neuvontatehtävät. Tiedoksiantojen perille saaminen on pääkaupunkiseudulla huomattavasti vaikeampaa kuin muualla Suomessa. Viidennes haastemiestiedoksiannoista epäonnistuu, koska henkilöä ei löydetä. (Helsingin kärjäoikeus vuosikertomus 2009, s.20) Laamanni voi antaa kokeneille kansliahenkilöille ja haastemiehille määräyksen ratkaista omalla vastuullaan yksinkertaisia velkoomus-, kiinteistö- ja hakemusasioita. Muutenkin asioiden delegointi on Helsingin kärjäoikeudessa pyritty viemään mahdollisimman pitkälle.

Kärjäoikeuden tehokkaan toiminnan kannalta on tärkeää asiantunteva henkilöstö. Henkilöstön vaihtuvuus onkin ollut melko vähäistä ainakin vakinaisten tuomarien ja haastemiesten osalta. Kansliahenkilöstön vaihtuvuus on sen sijaan ollut verrattain suurempaa. Sijaisten suuri

määrä edellyttää hyvin toimivaa perehdytysjärjestelmää. Lähitulevaisuudessa henkilöstön eläkkeelle siirtyminen kuitenkin kasvaa kuten muutenkin valtionhallinnossa, huolimatta pyrkimyksistä työurien pidentämiseen. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.20)

Käräjäoikeuden tuomareiden keski-ikä on tällä hetkellä 52,8 vuotta, haastemiesten 43,8 vuotta ja kansliahenkilökunnan 42,9 vuotta. Notaarien keski-ikä on 33,2 vuotta ja kärjäviskaalien 34,00 vuotta. Eläkkeelle siirtymisen myötä suuri määrä kokemusta ja osaamista siirtyy pois. Käräjäoikeudessa on systemaattinen koulutus- ja perehdytysjärjestelmä kansliahenkilökunnalle ja haastemiehille. Tuomareille on perustettu eri oikeudenaloille ns. vastuutuomarijärjestelmä, joka osaltaan turvaa isossa käräjäoikeudessa tarvittavat erikoisalojen tiedot. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.21)

2.4 Helsingin käräjäoikeuden toimintaympäristö

Suomen väestön alueellinen keskittyminen on jatkunut voimakkaana. Väestöpohjaltaan kahdeksan suurimman käräjäoikeuden väkiluku on viimeisen kuuden vuoden aikana kasvanut koko muun maan väestönkasvua huomattavasti nopeammin. Tämä heijastuu luonnollisesti Helsingin käräjäoikeuden osuuteen koko maan alioikeuksiin saapuvista riita- ja rikosasioista. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.11)

Taloudellisen taantuman ovat kahden viimeisen vuoden aikana näkyneet yhä enemmän käräjäoikeuden toiminnassa, käytännössä lisääntyneinä juttumäärinä. Oletettavaa on, että taantuman vaikutus tulee jatkossakin näkymään tuomioistuimissa ja ulottumaan tähänastista enemmän myös muutoksenhakuasteisiin. (Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009, s.11) Käräjäoikeuksiin saapuvien asioiden lukumäärä on vuodesta 2005 noussut yhtäjaksoisesti. Vuonna 2009 määrä oli jopa 70 prosenttia enemmän kuin vuonna 2005. Alueelliset erot asiämäärissä ovat suuret. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 2/2010, s.42)

Oikeushallinnon ja käräjäoikeuden toimintaympäristössä vaikuttaa lähivuosina neljä yleisintä muutossuuntaa. Väestön ikääntyminen, joka tulee huomioida ennakoivasti kaikessa toiminnan suunnittelussa ja erityisesti hallinnonalan henkilöstöpolitiikassa. Väestön alueellinen keskittyminen, joka vaikuttaa erityisesti resurssien alueelliseen kohdentamiseen ja toimipaikkaverkon suunnitteluun. Kansainvälistyminen, joka heijastuu oikeushallinnonalan kaikille toimintasektoreille ja asettaa siten kasvavia osaamisvaatimuksia. Tietoyhteiskunnan kehitys, joka on otettava huomioon paitsi lainsäädännön, toiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämisessä myös mahdollisuuksien avaajana kehitettäessä hallinnonalan toimintaprosesseja ja palveluja. (Helsingin käräjäoikeuden vuosikertomus 2009, s.11)

Nämä muutossuunnat ovat kaikki omiaan asettamaan lisähaasteita käräjäoikeuden toiminnalle, erityisesti asioiden joutuisassa käsittelyssä. Viime aikoina julkisuudessa onkin puhuttu paljon oikeudenkäytön joutuisuudesta ja ratkaisujen laadusta. Keskusteluissa on korostettu alioikeuksien keskeistä asemaa tuomioistuinlaitoksessa. Asioiden kokonaiskäsittelyajan merkitys on tiedostettu sekä siihen vaikuttavat toimenpiteet niin poliisissa, syyttäjällä kuin tuomioistuimessakin.

Tosiasia on kuitenkin se, että käsittelyaikoja ei ole pystytty kaikissa merkittävässä asiaryhmissä lyhentämään. Yhtenä ongelmana ovat olleet erityisen laajat jutut ja niiden suuri osuus, erityisesti Helsingin käräjäoikeudessa.

3 Asioiden käsittelyn tehostaminen - nykytilanne Helsingin käräjäoikeudessa

Rikosasioiden läpivirtauksen tehostamiseksi on jo vuosien ajan tehty aktiivisesti yhteistyötä kihlakunnansyyttäjien, asianajajien ja poliisin kanssa. Rikosjutun käsittelyaikaa on erittäin tärkeää ajatella kokonaiskestonä esitutkinnasta lähtien. Käännekohta tässä tiiviissä yhteistyössä eri instanssien kesken tapahtui vuonna 1997, kun voimaan astui laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.

Tällä hetkellä Helsingin käräjäoikeus on hukkumassa laajoihin rikosjuttuihin, joita ovat esimerkiksi talousrikos- ja huumejutut. Helsingin käräjäoikeuden 44 rikostuomarista 20 käsittelee ensi vuonna pelkästään laajoja rikosjuttuja ja laajoja rikosjuttuja tulee jatkuvasti lisää. Henkilöstöressurit ovat erittäin rajalliset ja siksi juttujen käsittelyaikojen kohtuullisen pysyminen vaatii erityisesti huomion kiinnittämistä työtapoihin ja prosessien tehostamiseen. On ilmeisen tärkeää karsia päällekkäisiä toimintoja ja menettelytapaohjeistuksen selkeyttäminen laajojen rikosjuttujen läpiviemisessä. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 4/2010, s.12)

Laajat rikosjutut ovat lisääntyneet viime vuosina huomattavasti. Jutuista muodostuu isoja kokonaisuuksia, kun tutkinta tehdään yhdessä poliisin, tullin ja esimerkiksi verottajan kanssa. Myös kansainväliset kytkennät tekevät asioista laajoja. Juttuja paisuttaa myös tutkinnan reaaliaikaisuus. Jutun tutkinta on usein asian vireilletulovaiheessa vielä kesken. Jutun oikeudenkäsitteily aloitetaan ja samaan aikaan tulee koko ajan uutta oikeudenkäyntiaineistoa. Nämä kaikki seikat muun muassa aiheuttavat sen, että käsittelyt venyvät. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 4/2010, s.12)

On selvää, että rikosasioiden viivytyksetön käsittely edellyttää kaikkien toimijoiden saumatonta yhteistyötä ja prosessien ajattelua kokonaisuutena. Tähän asti monet ongelmat ovat syntyneet siitä, että jokainen toimija on miettinyt asioiden valmistelua enimmäkseen omasta näkökulmasta. Yhteinen pohdinta on kuitenkin ollut tavoitteena jo pidemmän aikaa ja tästä

on esimerkkinä 4.5.2010 valmistunut Valtakunnansyyttäjänviraston johtaman monialaisen asiantuntijatyöryhmän ehdotus rikosasian käsittelyn viipymisen torjumiseksi. Tällä hetkellä on käräjäoikeudessa tekeillä osana oikeusJET-koulutusta ohjeet laajojen rikosjuttujen käsittelyjen sujuvoittamiseen menettelytapoja muuttamalla. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 4/2010, s.13)

Poliisin ja syyttäjän yhteistyö esitutkinnassa on hyvin keskeisessä asemassa rikosprosessissa. Lisäksi jokaisella rikosketjun toimijalla on oma tärkeä merkityksensä käsittelyn sujuvuuden kannalta.

Jutun käsittelyn viivytyksettömän käsittelyn kannalta tiedon kulkeminen on ensisijaisen tärkeää. Jo silloin kun poliisi alkaa tutkia laajaa juttua, pitäisi informoida jollain tavalla kaikkia asianosaisia. Vastaavasti, kun laaja rikosjuttu alkaa valmistua käräjäoikeudessa, siitä on ilmoitettava hovioikeudelle. Helsingin käräjäoikeudessa on tätä varten otettu käyttöön ilmoituskaavake kevästä 2010 lähtien. Käräjäoikeuden kannalta on myös tärkeää, ennakkotiedon saaminen syyttäjältä tulossa olevasta laajasta rikosjutusta.

3.1 Työn jakautuminen

Helsingin käräjäoikeudessa laajaa rikosjuttua istuu kaksi tuomaria vahvennetussa kokoonpanossa lautakunnan kanssa tai kolmen tuomarin täysilukuinen kokoonpano. Aikaisemmin tuomareita ei vapautettu laajan asian käsittelyn vuoksi pienempien juttujen istumisesta, mikä johti kohtuuttomaan työtaakkaan. Nykyisin tuomari vapautetaan muista jutuista jo hyvissä ajoin ennen laajan jutun käsittelyn alkua, jotta hän saisi rauhassa keskittyä isoon projektiin. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 4/2010, s.14)

Helsingin käräjäoikeuden viimeisin organisaatiomuutos on tullut voimaan 1.3.2010. Tämän uudistuksen tarkoituksena on ollut helpottaa osastojen erikoistumista ja siten tehostaa käräjäoikeuden toimintaa. Rikosasioiden osastoja on nyt Helsingin käräjäoikeudessa 4 kappaletta ja jokaisella niistä on omat erikoisalueet, joita ovat *veropetokset*, *markkinointi- ja elinkeinorikokset*, *velallisen rikosasiat* sekä *arvopaperimarkkinarikokset*. Vuoden kuluttua paljon käräjäoikeuden sisällä keskustelua herättäneen organisaatiomuutoksen jälkeen voi todeta, että tämä jaottelu on tuonut jäntevyyttä toimintaan. (Oikeushallinnon tiedotuslehti Ohoi 4/2010, s.14)

3.2 Taustaa

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6:ssä artiklassa todetaan seuraavaa: ”Jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä...”

Suomen perustuslain 21 § kuuluu seuraavasti: ”Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa...”

Jokaisella on siis perustuslaillinen oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa. Juttujen käsittelyn viivästyminen on kuitenkin arkipäivää kaikissa Euroopan maissa ja valitettavasti Suomessa tämä on erityisesti ongelmakohtana tuomioistuinten toiminnassa. Viivästykset juttujen käsittelyajoissa ovat seurausta monista seikoista. Siksi ratkaisujen etsimisenkin tulee tapahtua laajalti. Tämän ongelman ratkominen ja ennaltaehkäisy edellyttää niin oikeuslaitoksen, lainsäätäjän, oikeusministeriön kuin tutkimuslaitostenkin aktiivista osallistumista.

Jotta juttujen käsittelyaikojen viivytyksiä voidaan estää ja oikeusprosessien kestoa lyhentää ja tehostaa, tulee kansallisella ja kansainvälisellä tasolla kerätä tietoa siitä, mitkä seikat aiheuttavat viivytyksiä ylipäätään. Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kansallisten oikeusjärjestelmien tulee varmistaa, että primäärioikeuden säätämää oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisessa ajassa toteutetaan.

Käytännössä katsoen tulee tuomioistuinten arvioida jokaisen vireille tulleen oikeusjutun luonteen perusteella sen erityiset seikat, kuten jutun monimutkaisuus, asianosaisten menettelytavat, sekä kuinka tärkeä kyseessä oleva oikeudenkäynti ylipäätään on asianosaisten kannalta. Tällainen tarkastelu on välttämätöntä ja sen tulee tapahtua erityisesti oikeusjärjestelmän näkökulmasta. Usein oikeusprosessin kesto on jo valmiiksi viivästynyt, esimerkiksi esitutkinassa tai sen ollessa syyteharkinnassa, ja tuomioistuimen tarkastelu voi olla viimeinen keino edes jollakin tapaa nopeuttaa jo viivästyneen oikeusjutun käsittelyaikaa.

Kansalaisten oikeuksien ja velvoitteiden suojelemisen tulee siis olla tosiasiallista eikä näennäistä. Oikeusprosessien pituutta tulee arvioida kokonaisuutena sen vireillepanosta tuomioistuimessa aina siihen asti, kun tuomioistuimen lopullinen ja lainvoimainen päätös on pantu täytäntöön.

Tässä opinnäytetyössä tavoitteena on perehtyä erityisesti rikosasioiden käsittelyyn käräjäoikeudessa. Tarkoituksena on tutkia nykyisiä toimintatapoja ja löytää mahdollisia parannusehdotuksia käsittelyjen tehostamiseksi ja nopeuttamiseksi. Seuraavassa luvussa selvitetään rikosasian vireilletulo aina esitutkinnasta asian käsittelyyn tuomioistuimessa.

4 Rikosprosessi

4.1 Rikosprosessin päävaiheet

Rikosprosessi voidaan jakaa neljään päävaiheeseen, jotka ovat *esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti tuomioistuimessa ja rangaistuksen täytäntöönpano*. Esitutkinnassa pyritään selvittämään rikos, sen olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty sekä asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat. Tarvittaessa esitutkinnassa on selvittävä mahdolliset asianomistajien yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset sekä mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi ja korvausten täytäntöön panemiseksi. Esitutkinnan toimittaa pääasiassa poliisiviranomainen. (Jokela 2008, s.5)

Esitutkinnan jälkeen seuraa syyttäjän syyteharkinta, jossa päätetään mahdollisesta syytteen nostamisesta. Syyttäjän nostettua syytteen, seuraa oikeudenkäynti. Tuomioistuimessa tapahtuva oikeudenkäynti jakautuu käsittelyvaiheeseen ja vahvistamisvaiheeseen. Vahvistaminen tapahtuu tuomiolla, jonka tulee olla rikosasiassa joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava. (Jokela 2008, s.6)

4.2 Rikosprosessin tehtävät ja tavoitteet

Rikosprosessin pääasiallisena tavoitteena on rikosvastuun toteuttaminen. Sen vuoksi prosessi on tarkoituksenmukaisuusperiaatteen mukaisesti luotava niin selkeäksi, tehokkaaksi ja yksinkertaiseksi, että aineellinen rikosvastuu toteutuu mahdollisimman varmasti, nopeasti ja huolellisesti. (Jokela 2008, s.6)

Toisena tavoitteena rikosprosessissa on yksilön oikeusturvasta huolehtiminen. Uusin kehitys on lisännyt ihmisoikeuksien merkitystä lainkäytössä. Pelkästään tarkoituksenmukaisuus ja aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttaminen eivät riitä, vaan menettelyn on kaikilta osilta täytettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusedellytykset. Tämän mukaisesti rikosprosessin tavoitteena nykyaikaisessa oikeusvaltiossa on aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääseminen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä ja eettisesti hyväksyttävällä tavalla. Yksilön ihmisoikeuksia ei saa käsittelyn missään vaiheessa loukata tai vaarantaa. Erityisesti

on varottava, etteivät syyttömät joudu pakkokeinojen kohteeksi tai syytetyiksi eivätkä missään nimessä tuomituiksi. (Jokela 2008, s.7)

Rikosvastuun toteutuminen ja yksilön oikeusturvasta huolehtiminen on jossakin määrin ollut oikeuskirjallisuuden mukaan ristiriidassa keskenään. Rikosprosessuaalisen lainsäädännön ja soveltamiskäytännön tehtäväksi onkin nähty näiden ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittaminen ja niiden välisen jännitteen ratkaiseminen. Tällöin kysymystä on tarkasteltu pääasiassa syyttäjän ja syytetyn edustamien yksityisten ja julkisten intressien välisenä jännitteenä. (Jokela 2008, s.8)

Lisäksi rikosprosessin tehtävät tai ainakin niiden painoarvot voivat erota toisistaan menettelyn eri vaiheissa. Rikosvastuun toteuttaminen ja siihen kuuluva rikosten vastustaminen korostuu erityisesti rikosten tutkintavaiheessa ja syyttäjien toiminnassa, mutta myös asianosaisten oikeusturva on otettava huomioon. Asian tuomioistuinkäsittelyssä molemmilla tehtävillä on samanlainen painoarvo. Tällöin syytetyn oikeusturvasta huolehtiminen kuuluu ensisijaisesti hänen puolustajalleen ja tuomioistuimelle ja rikosvastuun toteuttaminen taas syyttäjälle, mutta syyttäjänkin on objektiivisuusveloitteensa mukaisesti tuotava esiin myös syytetylle edulliset seikat. Tuomiota harkittaessa ja asiaa ratkaistaessa asianosaisten oikeusturvalla on suurin painoarvo. (Jokela 2008, s.8)

Yksittäistapausten ratkaiseminen ja oikeussuojan antamisen lisäksi lainkäytöllä riita- ja rikosasioissa on myös yleisempää yhteiskunnallista merkitystä.

4.3 Rikosasian vireilletulo

Rikosasia tulee vireille kun asianomistaja, eli uhri tekee rikosilmoituksen poliisille. Tällöin asiassa suoritetaan esitutkinta, jossa poliisi selvittää onko tapahtunut rikos, missä olosuhteissa se on tapahtunut ja keitä asia koskee. Esitutkinnassa selvitetään myös, onko rikoksella aiheutettu vahinkoa, saavutettu hyöty ja onko asianomistajalla mahdollisesti rangaistus- tai korvausvaatimusta. Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta myös syyttäjälle, kun jotakuta voidaan epäillä sylliseksi rikokseen. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä, jos asia on yksinkertainen, esimerkiksi näpistys tai liikenneturvallisuuden vaarantaminen.

Esitutinnan jälkeen asia etenee syyttäjälle, joka suorittaa syyteharkinnan. Syyteharkinnassa päätetään, nostetaanko epäiltyä vastaan syyte vai ei. Mikäli syytetty ei nosteta, tekee syyttäjä syyttämättäjäyttämispäätöksen. Jos taas näyttökynnys ylittyy, syyttäjä nostaa syytteen ja tekee haastehakemuksen, jonka toimittaa käräjäoikeuteen.

4.4 Rikosasian valmistelu käräjäoikeudessa

Haastehakemuksen ja esitutkimateriaalin saavuttua käräjäoikeuteen asiat jaetaan yleiskansliassa tasapuolisesti lainkäyttöosastoille eli tässä tapauksessa rikososastoille. Helsingin käräjäoikeudessa on tällä hetkellä 4 rikososastoa. Jokaisen rikososaston osastonjohtaja jakaa saapuneet jutut tasapuolisesti osastolla eri rooteleihin. Rikososaston rootelit koostuvat käräjätuomarista, käräjäsiihteeristä ja haastemiehestä. Näitä rooteleita on osastoilla keskimäärin 12 kappaletta.

Käräjäsiihteerii valmistelee jutun tulostamalla haastehakemuksen sekä haastehakemusinfon, josta käy ilmi jutun asianosaiset ja heidän yhteystietonsa. Infosta ilmenee, onko syyttäjää nimenmnytt todistajia sekä tarvitseeko vastaajan ja asianomistajan tulla henkilökohtaisesti paikalle. Laajemmissa rikosjutuissa syyttäjää tekee prosessisuunnitelman, josta ilmenee jutun arvioitu käsittelyaika sekä asianosaisten kuulemisjärjestys.

Käräjäsiihteerin esivalmisteltua jutun, käräjätuomari tutustuu juttuun tarkemmin sekä päättää asianosaisten haastamistavat sekä mahdolliset haastamisuhat. Vastaaaja haastetaan yleensä henkilökohtaisesti 400 euron sakon uhalla ja asianomistaja sekä todistajat 200 euroa sakon uhalla. Mikäli asianomistajalla on korvausvaatimuksia ja syyttäjää on ilmoittanut, ettei edusta häntä oikeudenkäynnissä, pyydetään korvausvaatimukset toimittamaan käräjäoikeudelle kirjallisesti ennen istuntoa. Silloin kun kyseessä on laaja rikosasia, jonka käsittely vie enemmän kuin yhden istuntopäivän, vastaajan alustava vastaus syytteeseen pyydetään kirjallisesti ennen istuntoa.

Asianosaisten haastaminen on haastemiesten tehtävä. He haastavat vastaajat henkilökohtaisesti ja muut asianosaiset joko henkilökohtaisesti tai puhelintiedoksiantona. Mikäli henkilöllä ei ole vakituista osoitetta, tehdään hänestä etsintäkuulutus, jolloin poliisi antaa mahdollisen haasteen tai kutsun oikeudenkäyntiin tiedoksi tavoittaessaan henkilön.

Istuntopäivä, jolle jutun asianosaiset kutsutaan, on sovittu etukäteen käräjätuomarin ja kihlakunnansyyttäjän kesken. Yleensä syyteharkinnan ja syytekirjelmän laatinut kihlakunnansyyttäjää toimii pääkäsittelyssä syyttäjänä. Tällä hetkellä on kuitenkin Helsingin käräjäoikeudessa kahdenlaisia rikosjuttuja. On *syyttäjäsidoonaisia* juttuja sekä *vapaia juttuja*. Syyttäjäsidoonaisissa jutuissa oikeudenkäsittelyssä syyttäjänä toimii syytekirjelmän laatinut nimenomainen syyttäjää ja vapaissa jutuissa taas voi syyttäjänä toimia kuka tahansa syyttäjää riippumatta siitä, kuka on laatinut syytekirjelmän.

Rikosasioiden käsittely tapahtuu oikeudenistunnossa, jolloin juttu etenee pääkäsittelyyn. Pääkäsittelyn edellytysten täyttyminen on vaatimuksena sille, että juttu voidaan laillisesti

kenenkään oikeusturvaa vaarantamatta käsitellä. Kaikkien syyttäjän henkilökohtaisesti nimemien asianosaisten tulee olla läsnä pääkäsittelyssä. Mikäli joku henkilökohtaisesti haastetuista asianosaisista puuttuu, pääkäsittelyä ei voida toimittaa. Jos poissaolevalla ei ole laillista estettä poissaololleen tuomitaan, hänet asetettuun uhkasakkoon ja määrätään noudettavaksi seuraavaan istuntokäsittelyyn. Tämä toimintatapa riippuu kärjätuomarista, jotkut asetavat ensin korkeamman sakon ja vasta sitten määräävät asianosaisen noutoon.

4.5 Rikosasian pääkäsittely

Mikäli pääkäsittelyn toimittamiselle ei ole estettä, asia käsitellään suullisesti. Rikosasian käsittely etenee siten, että syyttäjä lausuu rangaistusvaatimuksensa sekä muut vaatimukset vastaajaa kohtaan. Tämän jälkeen asianomistajalta kysytään, yhtyykö hän syyttäjän rangaistusvaatimukseen ja onko hänellä korvausvaatimuksia rikoksen johdosta. Vastaja vastaa lyhyesti myöntääkö hän vai kiistää teon. Tämän jälkeen syyttäjä esittelee asian ja samalla myös käydään läpi mahdolliset kirjalliset todisteet, jonka jälkeen kuullaan asianosaisia eli asianomistajaa, vastaajaa sekä todistajia.

Kun kaikki asiaan liittyvä näyttö on käyty läpi, asianosaiset esittävät oikeudelle loppulausuntonsa ja näkemyksensä siitä, miten asia tulee ratkaista. Samalla käydään rangaistusseuraamuskeskustelu, jossa syyttäjä ilmoittaa, mitä rangaistusta hän vaatii vastaajalle. Vastajalla on mahdollisuus lausua oma näkemyksensä syyttäjän rangaistusvaatimukseen. Tämän jälkeen asia jätetään kärjäoikeuden ratkaistavaksi. Yleensä tuomio julistetaan heti istuntopäivänä, mutta laajemmissa rikosjutuissa tuomio annetaan kansliatuomiona. Kansliatuomiot pitäisi pyrkiä antamaan 2 viikon kuluessa pääkäsittelystä, mutta tästä poiketaan melko usein.

4.6 Rikosasian muutoksenhakuvaihe

Tuomion julistamisen tai vaihtoehtoisesti kansliatuomion antamisen jälkeen, alkaa viikon kestävä muutoksenhakuaika. Mikäli rikosasian kaikki asianosaiset tyytyvät tuomioon, eikä kukaan ilmoita tyytymättömyyttä siihen, jää asian ratkaisu lainvoimaiseksi. Tällöin voidaan ajatella asian käsittelyprosessin loppuneen. Tuomion täytäntöönpano ja mahdollisten korvausten periminen, ovat erillisiä toimenpiteitä, joita ei lasketa enää varsinaiseen prosessiin kuuluviksi.

Rikosasian asianosaisilla on oikeus 7 päivän kuluessa ilmoittaa tyytymättömyyttä kärjäoikeuden tuomioon ja toimittaa kirjallinen valitus hovioikeudelle. Tällöin tuomio ei ole lainvoimainen ja prosessi jatkuu muutoksenhakutuomioistuimessa.

4.7 Eri käsittelyvaiheissa esiintyvät ongelmakohdat

Jotta rikosasioiden käsittelyaikoja voitaisiin lyhentää ja tehostaa, tulee aluksi identifioida kunkin käsittelyvaiheen ongelmakohdat. On tärkeää kerätä tietoa ja yhdenmukaistaa käytäntöjä. Ensimmäisenä ongelma-kohtana voidaan nostaa juuri tällaisen tiedonkeruun vähäisyys. Rikosasioiden arvioiminen on hyvin vaihtelevaa kansallisella tasolla, puhumatta eri valtioiden eroista.

Case-organisaationa tässä opinnäytetyössä on Helsingin käräjäoikeus, joka on Suomen suurin alioikeus. Helsingin käräjäoikeudessa on tehty suuri organisaatiomuutos, joka on tullut voimaan 1.3.2010. Tämän organisaatiomuutoksen tarkoituksena on ollut ennen kaikkea yhtenäistää Suomen suurimman alioikeuden toimintoja ja kehittää niitä tehokkaimmiksi. Muutoksen seurauksena Helsingin käräjäoikeudessa on nyt yhteensä 8 lainkäyttöosastoa. 4 riitaosastoa ja 4 rikososastoa. Osastojen kokoja on yhtenäistetty ja pyritty muutenkin lisäämään osastojen välistä yhteistyötä sekä kommunikointia.

Oikeusprosessien kestojen kohtuullisuuden toteutuminen nojaa pitkälle ennakoitavuudessa. On tärkeää ottaa huomioon eri vaiheet ja ajatella prosessia kokonaisuutena.

5 CEPEJ:n puiteohjelma ja sen lähtökohdat

Euroopan neuvoston pysyvä komitea (European Commission for the Efficiency of Justice eli CEPEJ) on paneutunut mahdollisuuksiin torjua oikeusprosessien viivästymistä. Komitea on laatinut niin tuomioistuimen kuin niiden sidosryhmien sisäiseen käyttöön tarkoitettua tarkistuslistan juttujen käsittelyajan parantamiseksi. Kyseisen tarkistuslistan tarkoituksena on auttaa tunnistamaan viivytyksien syitä ja ehkäistä niitä sekä varmistaa oikeusjärjestelmien käyttäjille oikeusturvaa kohtuullisessa ajassa.

Tuomioistuinten tehtävänä on arvioida oikeusprosessin kestoa oikeusjutun luonteen perusteella huomioiden erityisesti jutun monimutkaisuuden, hakijan ja asianomaisten viranomaisten menettelytavat sekä sen, kuinka tärkeä kyseessä oleva oikeudenkäynti on hakijan kannalta. Voidaan sanoa siis, että tuomioistuimen prosessin keston tarkastelu, tapahtuu oikeusjärjestelmän käyttäjien näkökulmasta. Kansalaisten oikeuksien ja velvoitteiden suojelemisen tulee olla tosiasiallista eikä näennäistä.

Puiteohjelman myötä on korostunut oikeusprosessien ennakoitavuuden tärkeys sekä passiivisten ajanjaksojen suuri negatiivinen vaikutus käsittelyaikojen pitenemiseen. CEPEJ:n toiminnan puitteissa on tullut ilmi, että monissa oikeuslaitoksissa ei kerätä tai luovuteta tietoa, joka on olennaista asiaankuuluvien oikeuskäsittelytyyppien keston ja viivytysten arvioinnissa. Kyseinen tarkistuslista auttaa arvioimaan oikeusprosesseja kahdella eri tasolla: prosessin kokonaiskesto asian vireillepanosta lopulliseen päätökseen asti tai täytäntöönpanovaiheeseen asti sekä prosessin yksittäisten vaiheiden kesto.

Seuraavaksi käydään läpi Helsingin käräjäoikeuden toimintaa CEPEJ:n laatiman tarkistuslistan 6 arviointikriteerin avulla ja pyritään selvittämään ongelmakohdat sekä löytämään niihin parannusehdotuksia. Helsingin käräjäoikeuden toiminnan osalta CEPEJ:n tarkistuslistan eri kysymyksiin on haastateltu Helsingin käräjäoikeuden käräjätuomaria sekä rikososaston osastonjohtajaa Jaana Helanderia.

5.1 Kyky arvioida oikeusprosessin kokonaiskestoa

Ajanhallinnan kannalta on erittäin tärkeää arvioida oikeusprosessin paitsi yksittäisiä vaiheita myös prosessin kokonaiskestoa vireillepanosta lopulliseen ratkaisuun sekä mahdollisesti myös täytäntöönpanoon asti.

Tällainen kokonaisvaltainen arviointi edellyttää ensinnäkin oikeuskäsittelyiden identifioimista käyttäjän näkökulmasta. Cepej:n tarkistuslistan seuraavat kysymykset tulisi ottaa huomioon kokonaisprosessin kestoja ajatellen:

- onko Helsingin käräjäoikeudessa jokaisella tapauksella yksilöity tunnus tai tapausnumero, jota käytetään vireillepanosta aina lainvoimaiseen ja sitovaan päätökseen saakka
- pysyykö kyseinen tunniste samana aina, kun asia siirtyy toisen tuomioistuimen tai viiranomaisen käsiteltäväksi
- mikäli Helsingin hovioikeus päättää oikeussuojakeinon johdosta kumota päätöksen ja palauttaa asian uudelleen käsittelyyn, katsotaanko kyseessä olevan sama kuin alkuperäinen asia
- mikäli useampia oikeusjuttuja liitetään yhteen, lasketaanko prosessin pituus edelleen alkuperäisen vireillepanon päivämäärästä lähtien

Helsingin käräjäoikeudessa jokainen syyttäjänvirastosta vireille tullut rikosasia numeroidaan omalla tapausnumerolla eli diaarinumerolla. Tämä asianumero ei ole kuitenkaan sama kuin se, millä asia tulee syyttäjänvirastosta, lopullisen ratkaisun jälkeen asialle annetaan myös

ratkaisunumero. Samalla asialla on siis kolme eri tunnistenumeroa pelkästään alioikeuden käsittelyn aikana, hovioikeuteen mentäessä asia saa taas uuden tunnistenumeron.

Mikäli rikosasia palautuu Helsingin hovioikeudesta, katsotaan asian olevan edelleen sama kuin alkuperäinen asia, eli kyseessä on sama oikeudenprosessi ja käsittelyaika lasketaan edelleen alkuperäisestä vireilletulopäivästä.

Vastaaajan edun mukaista on yleensä käsitellä kaikki häntä koskevat rikosasiat keskitetysti, jolloin eri aikaan vireille tulleet asiat yhdistetään yhdeksi kokonaisuudeksi. Tällöin prosessin lasketaan alkaneen vanhimman jutun vireilletulosta.

Kyky arvioida oikeusprosessin kokonaiskestoa riippuu myös siitä, miten sitä ylipäätään voidaan selvittää:

- pystytäänkö Helsingin käräjäoikeudessa selvittämään kunkin vireillä olevan tapauksen käsittelyn kokonaiskeston
- onko Helsingin käräjäoikeudessa saatavilla tietoa oikeusprosessien kestoista asian vireillepanosta tuomioistuimessa lainvoimaisen ja sitovan päätöksen antamiseen saakka
- mikäli tapaukseen liittyy muodollisia menettelyjä jo ennen oikeuskäsittelyn vireillepanosta, onko näiden menettelyiden kestosta saatavilla tietoa
- onko tuomioistuinten väliaikaistoimenpidepäätösten osalta saatavilla tietoa oikeusprosessien kestoista hakemuksen jättämisestä päätöksen mukaisen toimenpiteen suorittamiseen saakka

Rikosasiat ovat vireillä esitutkinnasta asti ja tämä ajankohta on suhteellisen helposti selvitettävissä, vaikkakin käräjäoikeuden omista ohjelmista selviää vain käräjäoikeuteen saapumispäivämäärä. Dokumentointi oikeudellisten prosessien eri käsittelyvaiheiden kestoista toimii Helsingin käräjäoikeudessa suhteellisen hyvin, vaikkakin eri instanssien päätökset ja toimenpiteet eivät ole keskitetysti samassa sähköisessä järjestelmässä. Käräjätuomari Helander katsoo, että kaikista yllämainituista menettelyjen kestoista on saatavilla tietoa, mutta joissakin tapauksissa kyseistä tietoa joutuu selvittämään monesta eri lähteestä.

5.2 Vakiintuneet standardit käsittelyjen kestoille

Käsittelyjen keston arviointi edellyttää, suunnittelua ja käsittelyvaiheiden läpinäkyvyyden varmistamista. Arvioinnin kannalta on olennaista, että käytössä on tietyt vakiintuneet standardit ja tavoitteet käsittelyn optimaaliselle kestolle, niin enimmäis- kuin vähimmäiskestolle. Näiden standardien tulisi olla oikeusjärjestelmän käyttäjien saatavilla. Tuomioistuinten sidosryhmien kuten oikeusalan ammattilaisten ja yleisön edustajien kanssa olisi hyvä ja tarkoituksenmukaista olla mukana luomassa näitä kyseisiä standardeja.

Ensiksi tulisi seuraavien kysymysten avulla tarkastella käsittelyn optimaalisen keston määrittämistä:

- onko Helsingin käräjäoikeudessa eri käsittelytyyppien optimaalisia aikarajoja koskevia standardeja
- onko Suomessa olemassa oikeuskäsittelyn kohtuullista kestoja koskevia kansallisia standardeja
- kattavatko mahdollisesti olemassa olevat standardit useimmat käsittelytyypit?
- onko Helsingin käräjäoikeudella käytössään tarkasti määritellyt tavoiteajat tietyn tyyppisten prosessien kestoille
- suunnittelevatko ja arvioivatko tuomarit ja muut tuomioistuinviranomaiset sekä muut virastot säännöllisesti erityyppisten oikeusjuttujen kohtuullista kestoja

Suomessa seurataan kansallisella tasolla erilaisten juttutyypin käsittelyaikoja. Käsittelyaikoja tilastoidaan ja niitä seurataan hyvinkin tarkkaan muun muassa Oikeusministeriön ja Tilastokeskuksen toimesta. Helsingin käräjäoikeus on kuitenkin poikkeuksellisessa tilanteessa, ja sen käsittelyajat ovat pidempiä kuin muissa käräjäoikeuksissa. Tämä on oikeushallinnon alalla yleisesti tiedossa. Merkittävimpiä tekijöitä Helsingin käräjäoikeuden pidemmissä käsittelyajoissa ovat käräjätuomari Helanderin mielestä kansainvälinen asiakaskunta sekä laajojen talousrikosasioiden paljous.

Oikeusministeriö laatii juttujen käsittelylle tavoiteaikoja ja niissä käytetään koko maan käräjäoikeuksien tilastoja. Helsingin käräjäoikeutta on kuitenkin mahdoton vertailla pienempiin käräjäoikeuksiin ja se onkin erityisasemassa käsittelyaikojen suhteen.

Oikeusprosessien kestosta kerätään tilastotietoa ja tavoiteaikoja. Nämä aineistot ovat käytössä niin oikeusalan ammattilaisilla kuin yleisölläkin. Tuomioistuimet eivät kuitenkaan ole sidottuja tiettyihin tavoiteaikoihin, vaan ne ovat enemmänkin suuntaa antavia.

- onko oikeusprosessien kesto Helsingin käräjäoikeuden käyttäjien, kuten asianosaisten ja asianajajien ennustettavissa
- onko tietoa oikeusprosessien kestoista yleisön saatavilla kansallisella tasolla?
- antavatko yksittäiset tuomioistuimet tai lainkäytön alat käyttäjille tietoa tiettyjen prosessien ennakoitavissa olevaan keston liittyen
- yrittävätkö tuomarit ja tuomioistuimet suunnitella yksittäisten oikeuskäsittelyiden kestoja ja arvioida yhdessä käyttäjien kanssa tiettyjen toimenpiteiden ja käsittelyn vaiheiden kestoja

Käräjätuomari Helanderin mukaan oikeusprosessien kestot vaihtelevat Helsingin käräjäoikeudessa melko paljonkin osastoittain ja jopa rooteleittain. Ennustettavuus on ulkopuolisille sidosryhmille verrattain vaikeaa. Käsittelyajoista huomioon tulee ottaa monia muitakin seikkoja kuin käräjäoikeuden työtilanne kuten esimerkiksi syyttäjän aikataulu. Oikeusprosessien kestot tilastoidaan Tilastokeskuksen toimesta ja niistä saa tietoa halutessaan kansallisella tasolla.

Isoimmissa ja laajemmissa rikosasioissa, joita ovat yleensä isot talousrikosasiat, oikeusprosessia suunnitellaan jo alusta asti kaikkien asianosaisten kanssa yhteistyössä. Tarkoituksena on prosessin ennakoitavuus kaikille asianosaisille. Lähtökohtaisesti oikeusprosessin aikataulu on pitkälti Helsingin käräjäoikeuden puheenjohtajan vastuulla, mutta tietenkin huomioon otetaan asianosaisten toiveet. Yksittäiset vaiheet ja arvioidut käsittelyajat ovat selvitettävissä Helsingin käräjäoikeuden asiakaspalvelusta.

Suomen pitkät oikeusprosessit johtuvat Helanderin mielestä useista seikoista. Niitä ovat esimerkiksi rajalliset resurssit ja ”raskas” lainsäädäntö. Vuoden 1998 toukokuussa voimaan tullut hovioikeusuudistus on Helanderin mielestä esimerkki lainsäädännön ”raskaudesta” ja vaikutuksesta oikeusprosessien kokonaiskäsittelyajan pitkittymiseen. Ongelmalliseksi hovioikeusmenettelyn kannalta on osoittautunut Suomen kansainvälisesti arvioiden korkea muutoksenhakukvaliteetti. Keinot muutoksenhakukapasiteetin rajaamiseksi niihin asioihin, joissa tosiasiaa tarvitaan uutta pääkäsittelyä oikean lopputuloksen saamiseksi, ovat tällä hetkellä rajallisia. Tähän ongelmakohtaan on pyritty etsimään ratkaisuja ja vuoden 2011 alusta ovat tulleet käyttöön uudet muutoksenhakuohjeet, joiden avulla muutoksenhakumenettelyjä on tarkoitus nopeuttaa.

5.3 Oikeusjuttujen riittävän yksityiskohtainen luokittelujärjestelmä

Oikeusprosessien kokonaiskeston ja standardien todellinen ja tarkoituksenmukainen suunnittelu edellyttää juttujen olevan riittävän yksityiskohtaisesti luokiteltuja niiden monimutkaisuuden ja keskimääräisen keston mukaan. Luokittelun tulisi olla tarkkaa, muttei liian yksityiskohtaistakaan.

- onko jutut jaettu Helsingin käräjäoikeudessa kategorioihin niiden monimutkaisuuden ja keston perusteella
- kattaako tällainen luokittelu suurimman osan erityyppisistä prosesseista
- onko kuhunkin kategoriaan kuuluvien asioiden tuomioistuinkäsittelyyn tarvittavaa aikaa arvioitu (tuomareiden käyttämä aika; oikeusviranomaisten käyttämä aika; muun henkilökunnan käyttämä aika) kussakin kategoriassa
- onko tiettyihin käsittelyvaiheisiin kuten esimerkiksi vireillepanoasiakirjojen tiedoksiantoon tai suulliseen käsittelyyn valmistautumiseen) kuluva oletettua tai vähimmäisaikaa arvioitu

Rikosasioissa on tiettyjä juttuja, jotka tulee käsitellä suoraan lain nojalla nopeutetussa järjestyksessä. Niitä ovat nuorten, eli alle 18-vuotiaiden tekemät rikosasiat, lähestymiskiellot ja vangitun jutut. Osa rikosasioista pyritään käsittelemään myös rikoksen uhrin aseman vuoksi nopeammin, kuten seksuaalirikoksissa. Laajat rikosasiat jaetaan 4 rikososaston osastonjohtajien käymässä viikoittaisessa palaverissa eri osastoille työtilanteen mukaan. Lähtökohtaisesti kuitenkin rikosasiat tulee käräjätuomari Helanderin mukaan käsitellä saapumisjärjestyksessä.

Oikeusministeriö seuraa tarkasti eri henkilöstöryhmien käyttämiä aikoja eri prosessin vaiheisiin. Tämä seuranta tapahtuu Helsingin käräjäoikeudessakin käytössä olevan Tarmo-ohjelman avulla, johon kaikki työntekijät täyttävät säännöllisesti käyttämänsä työaikaa eri työtoimiin. Myös muilla Helsingin käräjäoikeuden sidosryhmillä, kuten poliisilla ja syyttäjänvirastossa on käytössä vastaavanlaiset työajan seurantamenetelmät.

5.4 Kyky seurata oikeusprosessien kulkua

Asianmukaisessa ajanhallinnassa tulee ottaa huomioon oikeusprosessin kunkin yksittäisen vaiheen kesto. Tätä tarkoitusta varten tärkeimpien ja tyypillisimpien prosessin vaiheiden ajoitus tulisi kirjata ja analysoida.

- onko Helsingin käräjäoikeudessa useimpien prosessityyppien tärkeimpien vaiheiden ajoitusta seurattu tai siitä kerätty tietoa sen selvittämiseksi, missä ja miksi viivytyksiä esiintyy
- ovatko nämä tiedot saatavilla käsittelyyn osallistuville ja muulle yleisölle
- käytetäänkö näitä tietoja suunnittelutarkoituksiin, jotta voitaisiin tunnistaa ja ehkäistä aiheettomia viivytyksiä, nopeuttaa käsittelyä ja parantaa niiden tehokkuutta

Helsingin käräjäoikeus ei itse varsinaisesti tutki käsittelyaikoja, mutta Suomessa on muita tahoja, jotka tämän tekevät. Esimerkiksi Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on tutkinut erilaisten juttutyyppeiden käsittelyaikoja. Helsingin käräjäoikeus tutkii varsin perinpohjaisesti oikeusprosessin eri vaiheita siinä tilanteessa, jos joku asianosaisista tekee kantelun. Tällaisissa tapauksissa ennakoiva toiminta olisi Helanderin mielestä parempi vaihtoehto.

Tiedot käsittelyajoista ovat kiinnostuneiden tahojen saatavilla, mutta se vaatii tiettyä aktiivisuutta. Kerättyä tilastotietoa käytetään suunnittelutarkoituksiin lähinnä Oikeusministeriön toimesta. Helsingin käräjäoikeudessa käsittelyajat riippuvat Helanderin mielestä eniten käsittelevän puheenjohtajan omasta aktiivisuudesta ja työtilanteesta. Joissakin tapauksissa kyseessä on erittäin laaja ja monimutkainen juttukokonaisuus, jolloin valmistelu vie kauan aikaa. Helander näkee koulutuksen parhaimpana mahdollisuutena valmistaa niin tuomarit kuin muu Helsingin käräjäoikeuden henkilökunta viemään läpi laajoja ja monimutkaisia rikosprosesseja tehokkaasti ja kohtuullisessa ajassa.

5.5 Keino selvittää viivytysten syitä ja lieventää niiden seurauksia

Oikeuslaitoksella tulisi olla oikeusprosessien keston seurantaan varten käytössään vakiintuneet mekanismit, joiden avulla liian pitkä kesto tunnistetaan viipymättä ja sen tulisi välittömästi viivytyksen ilmetessä hälyttää vastuussa olevat henkilöt ja virastot korjaamaan tilanne ja estämään lisähäiriöt.

- voidaanko vastuu aiheettomien viivytysten tunnistamisesta ja estämisestä määrittää yksiselitteisesti
- onko joku henkilö tai jokin virasto vastuussa tiettyjen oikeuskäsittelyjen normaalin kulun seurannasta ja viivytysten paikallistamisesta tarkoituksenaan vähentää viivytyksiä riippumatta käsittelyn vaiheesta
- onko vastuuhenkilöllä tai -virastolla velvollisuus raportoida aiheettomista viivytyksistä tuomioistuimelle, viranomaiselle tai jollekin virastolle
- voiko vastuuhenkilö ryhtyä toimenpiteisiin selvittääkseen viivytyksiä tai estääkseen tulevia viivytyksiä ja nopeuttaakseen käsittelyn kulkua
- onko asianmukaisia toimenpiteitä käytettävissä vastuuhenkilöä vastaan, mikäli hän ei suorita tehtäviään tai ei saavuta toimillaan haluttuja tuloksia
- onko jokin virasto vastuussa oikeuskäsittelyjen kestosta valtakunnallisella tasolla
- onko kyseinen viranomainen ryhtynyt toimenpiteisiin, kun viivytyksiä on havaittu

Lopullinen vastuu rikosasian aiheettomasta viivästyisestä Helsingin käräjäoikeudessa on asian käsittelevällä tuomarilla. Jokaisen tuomarin tulee Helanderin mielestä seurata oman jutukantansa käsittelyaikoja ja pitää huolen siitä, etteivät ne kohtuuttomasti viivästy. Osastonjohtajat ja laamanni valvovat omalta osaltansa, että jokaisella Helsingin käräjäoikeuden työntekijällä on riittävät valmiudet suoriutua työtehtävistään. Laamannin pyynnöstä Helsingin käräjäoikeudessa jokainen rooteli joutuu tekemään kerran vuodessa selvityksen kaikista vireillä olevista jutuistaan sekä tarvittaessa selvittämään, miksi jonkin jutun osalla on tapahtunut viivästyminen.

Viidennessä arviointikriteerissä mainitaan myös menettelytavat hätätilanteissa:

- onko Helsingin käräjäoikeudessa käytössä menettelytapoja, joilla viivytykset voidaan nopeasti tunnistaa ja joilla voidaan vähentää niiden vaikutuksia asianosaisiin
- onko säännöllisessä käytössä tilapäisiä tai väliaikaisia järjestelyitä, joilla asianosaisien välisiä suhteita voidaan säädellä, kunnes oikeusprosessi saadaan päätökseen, esimerkiksi väliaikaisratkaisu tai maksua koskeva turvaamistoimi

- voidaanko oikeuden päätökset julistaa täytäntöön pantaviksi ja voivatko ne astua voimaa ennen muutoksenhakukäsittelyiden päättymistä
- onko mahdollista määrätä pakkokeinoja sellaisille oikeusprosessien osallistujille, jotka tahallisesti tai tahattomasti viivyttävät käsittely (varoitusta, sijaisen määrääminen pois- saolevalle, sakot, maksuja koskeva turvaamistoimipäätös), Käytetäänkö tällaisia toimenpiteitä säännöllisesti
- onko Helsingin käräjäoikeudessa tällä hetkellä menettelytapoja, joilla voidaan nopeuttaa käsittelyitä ja ehkäistä viivytyksiä
- onko käsittelyn lykkääminen toistaiseksi sallittua? Jos on, esiintyykö tätä usein ja arvioidaanko niitä määräajoin
- arvioiko Helsingin käräjäoikeus määräajoin kaikkia juttuja ja päättääkö mahdollisesta tarpeesta palauttaa käsittelyyn tai lopettaa lykättyjä tai keskeytyneitä käsittelyjä
- onko asianomaisten tai muiden prosessiin osallistuvien käytettävissä menettelytapoja, joilla he voivat asettaa tarkoituksenmukaisen aikarajan käsittely tietyille toimenpiteille? Ovatko nämä menettelytavat tehokkaita
- mikäli muutoksenhakua käytetään viivytystaktiikkana, onko olemassa keinoja, joilla asianosaisten kyseisenlainen käyttäytyminen voidaan estää

Helsingin käräjäoikeudessa pyritään valvomaan juttujen kohtuullisten käsittelyaikojen toteutumista niin osastonjohtajien toimesta kuin myös käräjäoikeuden laamannin toimesta. Rikosasioissa osatuomiot ovat yleisiä tapauksissa, joissa on useampia vastaajia ja heitä kaikkia ei saada henkilökohtaisesti istuntoon. Asia voidaan ratkaista läsnä olevan vastaajan osalta ja velvoittaa hänet korvaamaan esimerkiksi asianomistajan yksityisoikeudelliset korvausvaatimukset, jotka sitten muutetaan yhteisvastuullisesti korvattaviksi myöhemmin tuomittujen vastaajien kanssa.

Lähtökohtaisesti rikosasioissa kaikista päätöksistä ja tuomioista on muutoksenhakuoikeus. Tuomiot ovat siten lainvoimaisia ja täytäntöön pantavia vasta muutoksenhakuajan päätyttyä. Poikkeuksina näistä ovat lähestymiskieltoasiat, jotka tulevat voimaan heti tuomion julistamisen jälkeen, vaikka lähestymiskieltoasiassa on muutoksenhakuoikeus. Vangitsemisasiat tulevat voimaan myös heti tuomion julistamisen jälkeen, eikä niissä ole muutoksenhakuoikeutta, vaikka vangitsemispäätöksestä on mahdollista kannella. Pakkokeinolin 1 luvun 27 §:ssä lausutaan seuraavaa vangitsemisasiassa kantelusta: ” Vangitsemisasiassa annettuun päätökseen ei saa erikseen hakea muutosta valittamalla. Vangittu saa kannella päätöksestä. Kantelulle ei ole määräaikaa. Kantelu on käsiteltävä kiireellisenä. Jollei kantelua jätetä tutkimatta tai selvästi perusteettomana hylätä, sen johdosta on asianomaiselle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle varattava tilaisuus vastauksen antamiseen hovioikeuden tarkoituksenmukaiseksi katsomalla tavalla, jollei se ole ilmeisesti tarpeetonta.”

Rikosasian käsittely edellyttää sitä, että pääkäsittelyn edellytykset täyttyvät. Henkilökohtaisesti nimetyt asianosaiset, kuten vastaaja, asianomistaja ja mahdolliset todistajat haastetaan käräjäoikeuteen sakkojen uhalla. Mikäli asianosainen jää tulematta istuntoon ilman laillista estettä, uhkasakko määrätään maksettavaksi ja tulematta jäänyt asianosainen voidaan määrätä noudettavaksi seuraavaan istuntoon poliisin toimesta. Tämä on Helanderin mukaan yleinen ja säännöllisesti käytössä oleva pakkokeino Helsingin käräjäoikeudessa. Tietyissä tapauksissa vastaaja voidaan myös vangita poissaolevana, millä pyritään turvaamaan prosessin edellytysten täyttymisen ja asian käsittelyn kohtuullisen keston.

Suomen lainsäädännössä on olemassa keinoja joilla pyritään turvaamaan tuomion täytäntöönpanoa. Pakkokeinolain 2 luvussa mainitaan matkustuskielto, johon rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on syytä epäillä, että hän: 1) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa; tai 2) jatkaa rikollista toimintaa.

Pakkokeinolain 3 luvussa säädetään hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta. Jos on olemassa vaara, että se jota on syytä epäillä rikoksesta tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon enintään määrä, joka oletettavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta. Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon. Oikeushenkilön omaisuutta voidaan panna hukkaamiskieltoon ja vakuustakavarikkoon myös, jos on syytä epäillä oikeushenkilön pyrkivän kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan taikka muulla näihin rinnastettavalla tavalla välttämään yhteisösakon maksamista. Tällöin on soveltuvin kohdin voimassa, mitä rikoksesta epäillyn omaisuuteen kohdistuvasta hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta säädetään.

Oikeusprosessien viivästyminen käräjäoikeudesta johtuvista syistä pyritään Helanderin mukaan estämään ennalta esimerkiksi vapauttamalla asiaa käsittelevä tiimi muista töistä ja tarjoamalla asiaa käsittelevälle puheenjohtajalle vahvennettu kokoonpano, johon kuuluu joko 3 käräjätuomaria tai 4 lautamiestä. Osastonjohtajien vastuulla on valvoa, että kaikki suoriutuvat työtehtävistään ja mahdollisiin laiminlyönteihin puututaan välittömästi.

Oikeusjuttujen lykkääminen toistaiseksi ei ole suositeltavaa. Helsingin käräjäoikeudessa pyritään aktiivisesti seuraamaan kaikkien juttujen käsittelyvaiheita ja jutun ollessa pidemmän

aikaa ilman käsittelypäivää asiasta tehdään selvityspyyntö. Viivytyksiä ei näin ollen esiinny paljoa, mutta juttumäärien ollessa erittäin suuria ja resurssien ollessa puutteellisia asianosaisten omalla aktiivisuudella voi vaikuttaa käsittelyn nopeuttamiseen.

Muutoksenhakuoikeus on poikkeustilanteita lukuun ottamatta mahdollista kaikissa rikosasioissa. Mikäli tyytymättömyyden ilmoitus tehdään määräajan puitteissa, käräjäoikeus ei voi olla hyväksymättä sitä. Joissakin tapauksissa muutoksenhakua käytetään viivytystaktiikkana ja asian mahdollinen käsittely siirtyy Helsingin hovioikeuteen. Päätös siitä onko muutoksenhaku tarpeeton, ratkeaa tällöin hovioikeuden seulontamenettelyssä.

5.6 Nykyaikaisen teknologian käyttäminen ajanhallinnan apuvälineenä oikeuslaitoksessa

Nykyaikaisissa oikeuslaitoksissa toimivan ajanhallinnan luomisessa voidaan hyödyntää ajanmukaista teknologiaa sekä ajallisten kestojen seuraamisessa että niiden tilastollisessa käsittelyssä ja strategisessa suunnittelussa.

- käytetäänkö tietotekniikkaa tehokkaasti käsittelyaikojen seurannassa
- onko keskeiset tiedot kaikista/suurimmasta osasta juttuja syötetty tietojärjestelmään
- ovatko tiedot saatavilla sekä paikallisesti eli yksittäisten tuomioistuinten ja tuomarien tasolla että keskitetysti kuten oikeushallinnosta ja tilastoinnista vastaavissa virastoissa
- onko asianosaisilla ja tietyissä tapauksissa yleisöllä pääsy tietyn prosessin vaiheista ja ajoituksesta kertoviin tietoihin, kuten esimerkiksi oikeudenkäynnin päivämäärät ja arkistoinnin sijainnit Internetin tai vastaavan tietojärjestelmän kautta
- mahdollistaako Helsingin käräjäoikeudessa käytössä oleva tietotekniikka tilastollisten raporttien nopean laatimisen ja menettelytapojen suunnittelun
- ovatko ajantasaiset tilastotiedot kaikkien tuomioistuinten saatavilla nopeasti ja milloin tahansa
- julkaistaanko tilastollisia raportteja tarpeeksi usein ja säännöllisesti
- käytetäänkö tietojärjestelmien kautta kerättyä tilastotietoa prosessien kestoista ja viivytyksistä säännöllisesti strategisen suunnittelun apuna

Käräjätuomari Helanderin mielestä tietotekniikkaa käytetään tehokkaasti Helsingin käräjäoikeudessa. Sen käyttöä pyritään jatkuvasti tehostamaan ja parantamaan. Käsittelyaikojen seuranta tietotekniikan avulla vaatii vielä hiomista, kuten jonkinlaista hälytysjärjestelmää. Tämä asia on suunnitteilla ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto tekee aiheesta tutkimustyötä.

Suurin osa oikeusjuttujen relevanteista tiedoista on syötetty tietojärjestelmään. Osa toiminnoista on kuitenkin verrattain manuaalisesti ohjattavissa, kuten esimerkiksi tiedoksiantopäivän merkitseminen ja siten myös alttiita virheille tai puutteille. Oikeusjutun alkuperäinen vireilletulopäivä ei ole tietokannassa, vaan pelkästään sen vireilletulo käräjäoikeuteen.

Käräjäoikeuden tietokantaan eivät pääse ulkopuoliset. Asianosaiset saavat tiedot mahdollisiin kysymyksiin ennen oikeuskäsittelyä käräjäoikeuden asiakaspalvelusta tai soittamalla puhelinpäivystykseen. Ennen oikeudenkäsitelyä julkisia tietoja ovat lähinnä ”diaritiedot” eli rikosnimike, vastaajan nimi sekä käsittelyaika ja paikka. Julkinen tietokanta, josta asianosaiset saisivat omaa asiaa koskevat käsittelytiedot, olisi Helanderin näkökannasta liian suuri riski tietoturvan kannalta.

Nykymaailmassa tietotekniikka mahdollistaa helpon tilastoimisen ja erilaisten raporttien laatimisen. Näin on asian laita myös Helsingin käräjäoikeudessa. Tietoja erilaisten juttujen käsittelyajoista ja käsittelyvaiheista on helposti saatavilla ja niistä myös laaditaan säännöllisesti raportteja. Kyseiset raportit ovat tuomioistuinten saatavilla ja niitä käytetään ennen kaikkea vertailuaineistona. Tässäkin tapauksessa Helsingin käräjäoikeus on omaa luokkaansa käsittelyaikojen suhteen.

Tilastoidut materiaalit auttavat tuomioistuinten henkilökuntaa suhteuttamaan omaa työtilannetta muihin ja niistä koetaan olevan hyötyä. Joissakin tapauksissa kerätty tilastotieto auttaa suunnittelemaan ajankäyttöä uusissa vastaavanlaisissa oikeusprosesseissa.

6 Johtopäätökset ja analysointi

Seuraavassa osassa opinnäytetyötä käsitellään kerättyä aineistoa ja tehdään sen perusteella johtopäätöksiä. Johtopäätösten avulla tarkoituksena on esittää konkreettisia parannusehdotuksia oikeusprosessien viivästymisten ehkäisemisessä ja toiminnan tehostamisessa.

6.1 Kokonaisvaltainen ajanhallinta ja sen tehostaminen

Cepej:n tarkistuslistan kysymysten perusteella on selvää, että ajanhallinta on keskeisessä osassa oikeusprosessien käsittelyaikojen kannalta. Ajanhallinnan tulee olla kokonaisvaltaista ja johdonmukaista. Ilmeisen tärkeää on, että oikeusasian kaikista käsittelyvaiheista ja niiden ajankohdista olisi saatavilla helposti ja nopeasti tieto. Tällä hetkellä rikosasian alkuperäistä vireilletulopäivää ei ole käräjäoikeuden sähköisessä järjestelmässä. Tämä hankaloittaa mielestäni kunkin asian kokonaiskeston arviointia. Rikosasia tulee vireille jo esitutkinnasta lukien

ja sen saapuminen käräjäoikeuden käsittelyyn voi olla jo viivästynyt. Joten käräjäoikeuden asianumeron perusteella ”tuore asia” voikin olla jo kohtuuttomasti viivästynyt.

Parannusehdotuksena tähän asiaan, olisi käräjäoikeuden sähköiseen asianhallintajärjestelmään lisätty asian alkuperäinen vireilletulopäivä. Jonkinlainen ”hälytysjärjestelmä”, joka ilmoittaisi määrätylle vastuuhenkilölle, kuten asiaa käsittelevälle käräjätuomarille tietyn ajan kulumisen jälkeen, mikäli asialle ei ole tehty tarpeellisia toimenpiteitä. Tällainen järjestelmä paitsi määrittäisi tietyn vastuuhenkilön kullekin oikeusprosessille, myös helpottaisi huomattavasti asioiden kokonaiskäsittelyaikojen seuraamista.

Tällä hetkellä oikeusprosessien kokonaiskestoajoista kerätään tietoa ja tätä kerättyä tilastomateriaalia jaetaan oikeushallinnon henkilökunnalle. Tilastot käsittelyajoista ovat kuitenkin kansallisia ja esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden käsittelyajat ovat keskimäärin pidempiä. Muutenkin CEPEJ:n listalla mainittua standardin mukaista käsittelyaikaa tietyntyyppisille oikeusjutuille ei Suomessa ole määritelty. Tietynlainen arvaamattomuus ja ennakoimattomuus oikeusprosessin asianosaisille kunkin jutun käsittelyajan suhteen on tällä hetkellä vallitseva olotila tuomioistuimissa. Katsoisin, että tähän pitäisi kiinnittää enemmän huomiota.

Oikeusprosessin käsittely ja sen mahdollinen viivästyminen riippuu monista tekijöistä, joista valtaosa on tuomioistuimesta riippumattomia. Asioiden käsittelyaikojen tilastointia ja siitä pääteltävää keskimääräistä käsittelyaikaa tulisi mielestäni käyttää enemmän suunta-antavana ohjeaikana. Suunta-antavan keskimääräisen käsittelyajan ei tarvitsisi olla ehdottoman rajattu, mutta jonkinlaista, edes kuukausissa mitattavaa aikataulutusta olisi hyvä olla olemassa. Tämän tiedon tulisi olla ensisijaisesti käräjäoikeuden kaikkien henkilöstöryhmien käyttöön tarkoitettua. Oikeusprosessin käsittelyajan arvaamattomuus ja suuret erot käsittelyaikojen kestoissa, jopa saman tuomioistuimen sisällä ovat mielestäni omiaan aiheuttamaan ulkopuolisille sidosryhmille epäluottamusta tuomioistuinlaitosta kohtaan.

6.2 Käsittelyvaiheiden suunnittelu ja ennakointi

Rikosasioiden käsittely tapahtuu pääosin saapumisjärjestyksessä, riippumatta asian laadusta. Poikkeuksen tästä laajat ovat laajat talousrikosjutut tai lain nojalla kiireellisenä pidetyt asiat kuten vangitun jutut tai lähestymiskieltoasiat. Osastonjohtaja jakaa kullekin osaston käräjätuomarille tietyn määrän rikosasioita, joiden käsittelypäivät tuomari sopii juttujen syyttäjän kanssa. Tämä on vakiintunut käytäntö ja suurimmaksi osaksi tämä on toiminut hyvin.

Tällainen menettely on kuitenkin mielestäni osin puutteellinen, siinä mielessä että sinänsä pienet rikosasiat kuten liikenne rikkomukset voivat odottaa käsittelypäivän sopimista asian laatuun nähden suhteettoman pitkään. Esimerkiksi väliaikaiseen ajokieltoon määrätty vastaa-

ja voi olla pitkän käsittelyajan vuoksi ajokiellossa huomattavasti pidemmän ajan mitä syyttäjä on hänelle rangaistuksena haastehakemuksessa vaatinut.

Mielestäni tämän asian voisi järjestää paremmin ennakoivan suunnittelun avulla, esimerkiksi siten, että jo etukäteen tiedossa olevat nopeasti käsiteltävät asiat tulisi ottaa käsittelyyn nopeammalla aikataululla eikä niiden tarvitsisi olla tiettyyn syyttäjään sidottuja. Tällainen toimintatapa vaatii niin tuomarilta kuin käräjäsihteeriltä enemmän etupainoista työtä, mutta mielestäni tämä on kaikkien edun mukaista. Pienet ja helpot jutut tulisivat nopeammin käsittelyyn ja laajemmat sekä enemmän valmistelua vaativat jutut voitaisiin sitten käsitellä pidemmällä aikavälillä. Käytännössä asiat pitäisi mielestäni luokitella nykyistä paremmin eri laatuisiin juttuihin; pieniin, keskisuuriin ja laajoihin asioihin. Tämän luokittelun pitäisi heijastua myös odotettuun käsittelyaikaan.

6.3 Oikeusprosessin kulun seuraaminen

Oikeusprosessissa on vireilletulon jälkeen useita vaiheita. Viivästymisten karsimisen kannalta olennaista on tunnistaa kunkin vaiheen ongelmakohtat. Tärkeää on myös näiden vaiheiden tiivistäminen ja ”hukka-ajan” poistaminen. Olennaista on jokaisen vaiheen eli valmistelun, tiedoksiannon ja lopuksi pääkäsittelyn järjestämisen tehokas seuraaminen. Tässäkin tapauksessa jonkinlainen sähköinen hälytysjärjestelmä auttaisi tehokkuuden parantamisessa.

Tiedonkulku ja asianosaisten tiedottaminen on prosessin kannalta tärkeää. Mikäli jossakin vaiheessa ilmenee ongelmia, tulisi tästä olla tietoa saatavilla niin käräjäoikeudella kuin asianosaisilla. Tiedottamisessa tulee huomioida julkisuusaspektit sekä siitä mahdollisesti aiheutuvat rajoitukset. Lähtökohtaisesti kuitenkin asianosaisilla on oikeus saada tietoonsa omaa asiaa koskevat seikat.

Oikeusprosessin kulun seuraaminen ja mahdollisiin viivytyksiin puuttuminen edellyttää ennen kaikkea käräjätuomarin, käräjäsihteerin ja haastemiehen aktiivisuutta. Mahdollisten ongelmakohtien huomaaminen ja niiden johdonmukainen ratkaiseminen vaatii vankkaa tietotaitoa ja kokemusta. Oikeusprosessin valmistelu ja ajankäytön hallitseminen edellyttää käräjäoikeuden henkilöstön jatkuvaa kouluttautumista. Tietynlaisten juttutyyppeiden ansiokas läpivieminen edellyttää mahdollisten ongelmakohtien tuntemista, tässä asiassa kouluttautuminen ja hyviksi havaittujen työtapojen omaksuminen on erittäin tärkeää. Helsingin käräjäoikeudessa henkilökunnan koulutukseen on panostettu paljon. Koulutus on kuitenkin vapaaehtoista ja pääosin työajalla järjestettävää. Koulutuksen avulla on kuitenkin mahdollista tehostaa huomattavasti käräjäoikeuden toimintoja ja ennaltaehkäistä syntyviä ongelmia käsittelyaikaisten viivästymisten kannalta. Katsoisin, että koulutuksen pitää olla osin pakollista ja sen järjestäminen tulisi hoitaa niin, ettei kiireinenkään työtilanne estäisi halukkaita osallistumasta siihen.

Oikeusprosessin monivaiheisuudessa korostuu niin poliisiviranomaisten, syyttäjälaitoksen kuin ylempien tuomioistuinten yhteistyö. Tähän yhteistyöhön on pyritty jatkuvasti kiinnittämään huomiota ja parantamaan sen toimimista. Yhteistyö ja kommunikointi näiden toimijoiden kesken, tulisi mielestäni tiivistää entisestään. Tiedonkulkua on mielestäni mahdollista parantaa edelleen ja yhteisiä koulutus- ja tiedotustilaisuuksia olisi hyvä järjestää säännöllisin väliajoin.

6.4 Viivytysten syiden selvittäminen ja niiden seurausten lievittäminen

Tällä hetkellä asianosaisilla on oikeus hakea rahallista hyvitystä valtiolta, mikäli oikeusasian käsittely viivästyy kohtuuttomasti. Tämä käytäntö on ollut käytössä vuoden 2010 alusta, jolloin yksityinen asianosainen on voinut hakea rahallista hyvitystä oikeudenkäynnin viivästymisestä yleisissä tuomioistuimissa. Hyvityksen tarkoituksena on korvata viivästymisen aiheuttama huolta ja epävarmuutta. Hyvityshakemusten määrä on ollut melko vähäinen. Periaate on, että korvauksia maksetaan 1.500 euroa kutakin viivästynyttä vuotta kohden. Käytännössä hyvitystä maksetaan enintään 10.000 euroa. Hyvitystä asian käsittelyn pitkittymisestä on vaadittava pääasiallisesti käsittelevältä tuomioistuimelta ennen käsittelyn päättymistä. (Oikeushallinnon tiedotuslehti OHOI 3/2010).

Tällaisten tapausten jälkeen tai mikäli asianosainen tekee kantelun oikeusprosessin viivästy-
misestä, viivytyksen syyt tutkitaan tarkkaan. Tietenkin tällaisen korvausjärjestelmän on hyvä olla olemassa, mutta lähtökohtaisesti viivästymiset ja niiden syyt pitää pyrkiä estämään ennakoon. Edellä mainitut parannusehdotukset ovat mielestäni varteenotettavia tulevaisuuden toiminnan kannalta.

Erittäin tärkeä asia on myös selkeä vastuun kohdistaminen. Tällä hetkellä Helsingin käräjäoikeudessa tulee jokaisen osaston antaa noin kerran vuodessa selvitys johdolle yli vuoden vireillä olevista asioista. Nämä niin sanotut ”rästelistat” eivät välttämättä johda minkäänlaisiin toimenpiteisiin. Mielestäni tällainen kartoitus voitaisiin tehdä useammin ja se voidaan tehdä vain kunkin lainkäyttöosaston sisällä.

Vastuun kohdistaminen on olennaista. Tärkeää on myös mahdollisten laiminlyöntien havaitseminen ja niistä tulee määrittää selkeät kurinpidolliset seuraukset. Tietenkin ensisijaisen lähestymistavan tulee olla ennaltaehkäisevä. Toiminnan pitää olla tehokasta ja joutuisaa, niin ettei kriisinhallintaa ylipäätään tarvittaisi. Mikäli kuitenkin viivytysten syynä on henkilökunnan laiminlyönti ja oman virkavastuun rikkominen, tulee siitä mielestäni olla myös selkeät seuraukset.

7 Lopuksi

Kaiken kaikkiaan tämän opinnäytetyön aihe ja sen tutkiminen ovat olleet erittäin mielenkiintoisia toteuttaa. Omaan jokapäiväiseen työkuvaani liittyvät monet tässä työssä käsitellyt aspektit. Yhteenvedona voin todeta, että oikeusprosessien käsittelyaikoihin on viimeaikoina kiinnitetty yhä enemmän huomiota ja niiden tehostamiseen on pyritty löytämään ratkaisuja. Tätä voidaan ehdottomasti pitää askeleena oikeaan suuntaan.

Tärkeiksi asioiksi tuomioistuinten toiminnan tehostamisen kannalta ja samalla prosessiaikojen viivytyksettömyydelle katson, vastuun selkeän kohdistamisen, toimivan yhteistyön niin tuomioistuimen sisällä kuin sen sidosryhmien välillä ja tietotekniikan monipuolisemman käytön. Nämä kaikki asiat vaativat ajallisia ja taloudellisia resursseja, jotka ovat tässä taloudellisessa tilanteessa erittäin rajallisia. Katse on kuitenkin hyvä pitää tulevaisuudessa, sillä suunnittelu on tärkeä osa onnistunutta toteuttamista.

Lähteet

Kirjallisuus

- Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy
Viljanen, V. 2001. Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Vantaa: Werner Söderström Lakitieto Oy - WSLT
Vuorenpää, M. 1999. Asianomistajan oikeudet rikosprosessilaissa. Vantaa: Werner Söderström Lakitieto Oy - WSLT

Virallislähteet

- laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (362/2009)
pakkokeinolaki (450/1987)
Suomen perustuslaki (731/1999)
rikosvahinkolaki (1204/2005)
rikoslaki (39/1889)
laki rangaistusmääräysmenettelystä (692/1993)
laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997)
rikostietopalvelu
laki yleisistä syyttäjistä (199/1997)
Oikeusministeriö julkaisu. Oikeusprosessin keston arviointiperusteet. 26/2010

Muu painettu materiaali

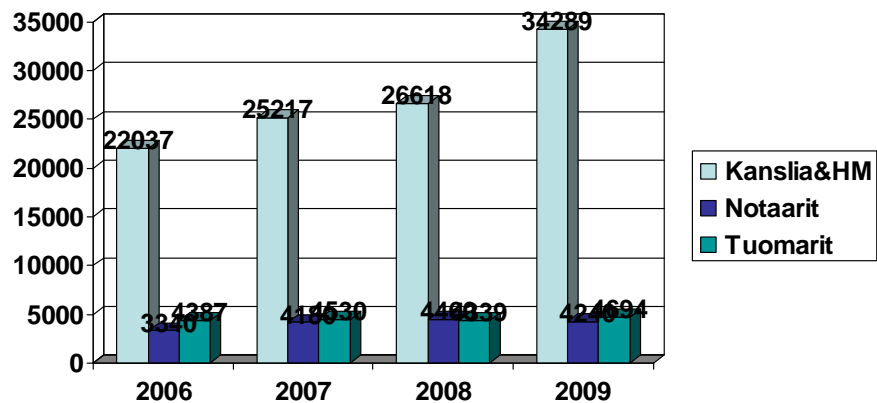
- Helsingin käräjäoikeus vuosikertomus 2009
Oikeushallinnon tiedotuslehti OHOI 1/2010
Oikeushallinnon tiedotuslehti OHOI 2/2010
Oikeushallinnon tiedotuslehti OHOI 4/2010

Elektroniset lähteet

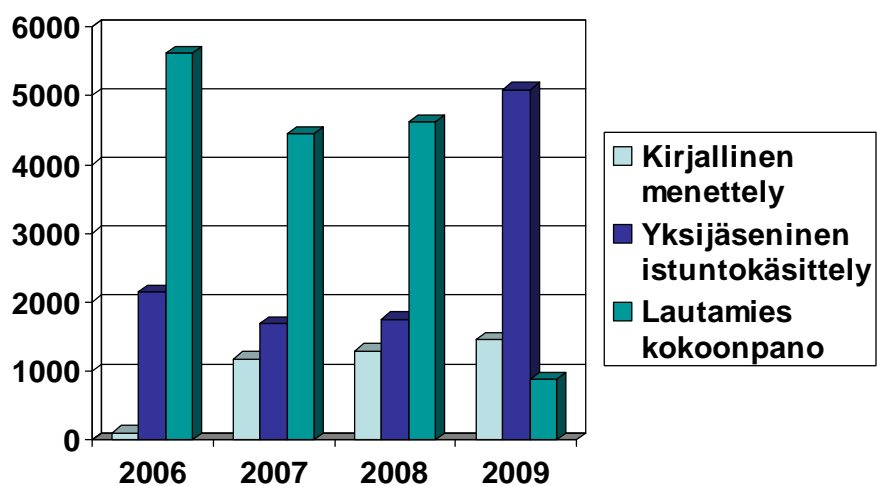
- Oikeuslaitos - Helsingin käräjäoikeus
<http://www.oikeus.fi/6061.htm> (haettu 24.2.2011)
- Oikeuslaitos - Helsingin syyttäjänvirasto
<http://www.oikeus.fi/6140.htm> (haettu 24.2.2011)
- Oikeuslaitos - Helsingin hovioikeus
<http://www.oikeus.fi/5999.htm> (haettu 24.2.2011)

Taulukot

Ratkaisut siviiliasioissa ratkaisijan mukaan / kpl

Rikosasioiden ratkaisut

Käsittelyajat / kk

